РІВЕНЬ ДОВІРИ ДЕРЖАВНИМ ІНСТИТУЦІЯМ СЕРЕД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

THE LEVEL OF TRUST TO THE STATE INSTITUTIONS AMONG STUDENTS' YOUTH

У цій роботі порушується проблема рівня довіри громадян до соціальних та державних інститутів.

Здійснюється оцінка реального існування такої проблеми, її сутності та значення на основі попередніх соціологічних досліджень. Запропоновано напрям та спосіб вирішення проблемної ситуації.

Стаття присвячена розгляду основних концептуальних підходів до визначення сутності понять «довіра» та «віра», з'ясуванню їхньої природи та умов формування, виявлення місця довіри й особливостей її прояву серед студентської молоді. Проаналізовано особливості трактування зазначених понять із точки зору молодих людей Тернопільщини. Довіра розглядається як один із ключових чинників соціального процесу, що відіграє значну роль у забезпеченні політичної стабільності та поступальному розвитку суспільства. Розглядається зв'язок довіри з процесами влади через оцінку міри та особливостей підтримки молоддю політичних інститутів, а також її роль у забезпеченні умов для ефективного функціонування політичних інститутів і діяльності політичних лідерів. У статті наведено соціологічне дослідження, яке демонструє досить низький рівень довіри до великої кількості політичних і соціальних інститутів, що підтверджує наявність критичної настанови і потенціалу обережності в довірі як соціальному явищі.

Також у публікації наведені дані авторського дослідження, що відображають рівень довіри державним інституціям серед представників студентської спільноти. Зокрема, найбільший рівень довіри респонденти визначили Збройним силам України, Президенту України і поліції.

Були розроблені практичні рекомендації, які сприяють формуванню довіри до державних установ серед студентської молоді.

Ключові слова: довіра, формування довіри, державні інституції, студентське середовище, соціологічне дослідження, респонденти.

The article is devoted to the analysis of results of research "The level of trust to the state institutions among students' youth", carried out at the College of Economics, Law and Information Technologies of the Ternopil National Economic University.

In this paper, the problem of broken trust of citizens in social and public institutions. Assesses the real existence of the problem, its nature and importance based on previous polls. It was proposed a direction and way to solve the problem situation.

The article examines the main conceptual approaches to defining the concepts of "trust" and "hope", examines the nature and conditions of the formation of trust among students' youth. The peculiarities of interpretation of these concepts from the point of view of young people in Ternopil region are analyzed. Trust is seen as one of the key factors in the social process, which plays a significant role in ensuring political stability and progressive development of society. The relationship of trust with the processes of power is examined through an assessment of the extent and features of youth's support for political institutions and its role in providing the conditions for the effective functioning of political institutions and the activities of political leaders. The article presents a sociological survey that demonstrates a low level of trust in the overwhelming number of political and social institutions, which confirms the presence of a critical attitude and the potential for caution in trust as a social phenomenon.

In addition, the publications noted the author's research, which was achieved by the level of observance of state institutions among the representatives of the student community. Also, highest level of trust of the respondents was determined by the Armed Forces of Ukraine, the President of Ukraine and the police.

Practical recommendations, which promote the formation of trust in state institutions among student youth, were developed.

Key words: trust, building of trust, state institutions, student environment, sociological research, respondents.

УДК 316.37.013.78

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.12-1.5>

Миколіук С.М.

к.е.кон.н., старший викладач кафедри психології та соціальної роботи Тернопільський національний економічний університет

Постановка проблеми. Довіра є необхідною умовою суспільного розвитку. Посилення невпевненості людей у майбутньому пов'язане з ускладненням та непрозорістю сучасного соціального світу. Таким чином, аби студент міг створити свою картину буття, йому необхідна багата уява, що базується на авторитетних уявленнях представників людства, а найважливіше, на вірі в істинність цих уявлень. У процесі міжсуб'єктивної комунікації молодіжного середовища, становлення світогляду студентів на основі знань і об'єктивного досвіду потрібна віра як результат об'єктивного сукупного досвіду людства.

Чимало молодих людей страждають через зневіру у власні сили. Вони впевнені, що їхня особиста активність не може змінити світ на краще. Не вірячи, що їхні особистість і моральні принципи чогось варті, вони легко піддаються на агресивні заклики примітивних спільнот, протестні настрої молодіжних субкультур. Не будучи впевненою, що її молоде тіло є унікальним ціннісним особистісним утворенням з притаманним йому великим потенціалом розвитку, молода людина розмінюється на швидкоплинні та небезпечні насолоди. Показником зневіри людини у значущості власного

життя є велика кількість самогубств, і статистика показує, що з кожним днем зневіра людини у собі досягає свого крайнього, суїцидального прояву все частіше. Лише зміцнення віри в себе, довіри до оточуючих через налагодження міжкуб'єктних комунікаційних зв'язків врятує молоду особистість, яка є фундаментом розвитку людства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Феномен віри у різних проявах – від забобонів до переконань – супроводжував розвиток людства в усі часи: від первіснообщинного ладу до свідомості сучасного людства. Є різні підходи до визначення феномена довіри, але це не заважає вченим, а навпаки, розширює поле наукових розвідок. Про це свідчать, зокрема, праці Дж. Александера, І.В. Антоненко, Б. Барбера, Ф.Ю. Василюка, В. Вілюнаса, М. Вудкок, Е. Гідденса, А.Г. Ефендієва, Ш. Ейзенштадта, В.П. Зінченка, Дж. Коулмена, Н. Лумана, Р. Патнема, З. Ратайчак, А. Селігмана, Т.П. Скрипкіної, В.В. Століна, П. Штомпки, Ф. Фукуями та ін. Натепер «людство <...> повинно пережити новий напад віри в краще майбутнє, віри глибокої, серйозної, якщо хочете, фанатичної. Адже це, можливо, наша остання спроба отямитися... Віра у світле майбутнє – це та релігія, яку я визнаю, позаяк без віри неможливий жоден захід, жодне системотворче вчення» [1, с. 7].

Довіра до світу й інших людей визнається однією з найважливіших умов становлення особистості [2, с. 39]. Із народження дитині притаманне тільки почуття віри. Довіра (недовіра) починає розвиватися з її дорослішанням, проходячи разом усі кризові періоди становлення особистості (наприклад, криза підліткового віку). Із кожним роком почуття довіри (недовіри) зростає у зв'язку із пізнанням соціуму, досягаючи певного апогею на етапі молодість (17–29 р.). Як правило, це збігається із завершенням формування особистості.

За теорією особистісного розвитку американсько-німецького психолога Е. Еріксона (1902–1994 рр.) виділені та описані вісім життєвих психологічних криз, які неминуче настають у кожної людини. Із них перша криза довіри-недовіри відбувається протягом першого року життя [3, с. 48–50]. За нашою гіпотезою криза довіри-недовіри періодично актуалізується впродовж усього життя особистості, а її траєкторія має гіперболічний характер. До формування особистості криза довіри-недовіри зростає, а досягнувши апогею, спадає.

Зміни станів розвитку, односпрямованість і незворотність часу життя примушують людину задуматися про вічне, незбагненне, таким чином посилюючи почуття віри і послаблюючи почуття довіри (рис. 1).

Узагальнення підходів та власне бачення дають змогу зробити висновки про те, що

природа довіри та механізм її функціонування змінюються в сучасному соціумі через різноманітні трансформації, які супроводжують людину впродовж життя та носять замкнутий циклічний характер. Причому циклічність вимірюється довжиною життя кожного індивіда. Крім того, криза довіри-недовіри має параболічний характер із точкою апогею (становлення формування особистості), а рівень віри прямолінійно зростає із невеликим коефіцієнтом росту залежно від системомислення індивіда. У кожній людській істоті закладений потенціал активності, який спрямований на налагодження оптимальних стосунків зі своїм соціальним оточенням. І залежно від різних умов (внутрішніх і зовнішніх) цей потенціал так чи інакше актуалізується [4].

Рис. 1. Криві динаміки розвитку довіри та віри впродовж людського життя

Наявність довіри в суспільстві є найважливішим компонентом усіх людських стосунків і водночас ключовим критерієм, на підставі якого індивід пізнає та аналізує навколишній світ. Українське суспільство всі роки своєї незалежності характеризується як суспільство з низьким рівнем суспільної довіри. Характеризуючи дії влади, найчастіше громадяни України вважають, що нова влада намагається покращити ситуацію в країні, але їй це поки що переважно не вдається зробити (таку думку поділяють 41%, у жовтні 2019 р. так вважали 41,5% респондентів, у листопаді – 44%) [5].

Постановка завдання. У контексті нашого дослідження є сенс стисло розглянути особливості реальної дійсності, а саме проаналізувати рівень довіри державним інституціям серед студентської молоді, виокремити фактори формування рівнів довіри у студентському середовищі та представити результати дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час проведення авторського дослідження були задіяні студенти коледжу економіки, права та інформаційних технологій Тернопільського національного економічного університету, серед яких – 56% осіб жіночої статі та 44% – чоловічої. За віком респонденти поділились на 16-річних – 53%, 17-річних –

23%, 18-річних – 18% і 19-річних – 6%. Проаналізуємо результати дослідження.

На одне з найактуальніших питань, а саме «яким державним інституціям довіряють найбільше», 41% опитаних студентів обрали варіант відповіді «інше» (очевидно, що вони довіряють або іншим державним інституціям, які не зазначені в переліку відповідей, або ж взагалі не довіряють їм). За допомогою анкетування виявилось, що 20% молоді довіряє Збройним силам України, по 10% опитаних довіряють найбільше Президенту України і поліції, 9% респондентів обрали варіант відповіді «прокуратурі», а 8% – судам. Лише 2% найбільш прихильні до Верховної Ради України, а позицію «місцевій владі» не підтримав ніхто з опитаних.

Потрібно зауважити, що більшість респондентів (41%) обрали варіант відповіді на це запитання «інше». Серед таких є 51% респондентів 16-річного віку, 24% респондентів 17-річного віку, 20% респондентів 18-річного віку та 5% респондентів 19 років. Із опитаних студентів 20% молоді довіряє Збройним силам України, серед таких найбільша кількість 16-річних студентів, їх частка становить 55%, частка 17-річних – 30%, 18-річних – 10%, 19-річних – 5%. Президенту України довіряють 10%, найбільша кількість 16-річних студентів, їх частка становить 40%, частка 17-річних – 10%, 18-річних – 30%, 19-річних – 20%. Поліції довіряють теж 10%, найбільша кількість 16-річних студентів, їх частка становить 70%, частка 17-річних – 20%, 18-річних – 10%. Прокуратурі довіряють 9% респондентів, найбільша кількість 16-річних студентів, їх частка становить 56%, частка 17-річних – 22%, 18-річних – 22%. Судовій гілці влади довіряють 8% респондентів, найбільша кількість 16-річних студентів, їх частка становить 50%, частка 17-річних – 12,5%, 18-річних – 25%, 19-річних – 12,5%. Із довірою ставляться до Верховної Ради України тільки 2% респондентів, серед них 16-річних студентів 50%, частка 17-річних – 50%.

Серед тих 10% респондентів, які найбільше довіряють Президенту України, більш як у два рази хлопців. Також тільки представники чоловічої статі довіряють Верховній Раді України (2% респондентів), цю відповідь не підтримали дівчата. До відповіді «Збройним силам України» схилились 20% респондентів, із яких 60% хлопців та 40% дівчат. Серед тих 10% респондентів, хто стверджує, що найбільше довіряє такій державній інституції, як поліція, є 70% жіночої статі і 30% чоловіків. Позицію «судам» хлопці не підтримали, тому всі 8% респондентів, що обрали цей варіант, – дівчата. Щодо тих 9% респондентів, які найбільше довіряють прокуратурі, то це 78% респондентів жіночої статі і тільки 22% – чоловічої. Довіряють іншим державним інституціям або не довіря-

ють їм узагалі 41% респондентів, із яких – 56% дівчата і 44% – хлопці.

Спираючись на відповіді респондентів, доводиться констатувати, що державним інституціям молодь майже не довіряє. Негативна студентська думка стосовно державних інституцій виражається у почутті глибокого розчарування діями влади, які, своєю чергою, не приводять до вирішення конфлікту на Донбасі, припиненню військових дій на Сході України, поверненню загарбаних територій Криму та інших економічних і соціальних питань. Заставляє задуматись і той факт, що респонденти коледжу не віддали жодного голосу за довіру до місцевої влади. Це дає змогу говорити про зниження, а іноді й відсутність довіри молоді до державних інституцій. Держава зараз переживає нелегкі часи, саме собою зрозуміло, поки дії влади не принесли ніякого відчутного ефекту, на підтримку населення сподіватися не варто.

На запитання анкети: «Завдяки чому формується рівень довіри студентської молоді» отримали такі відповіді. Серед опитаних 34% респондентів стверджують, що рівень довіри студентської молоді формується завдяки засобам масової інформації, 27% вважають, що ключову роль відіграє соціально-політична ситуація в Україні. А от 23% опитаних дотримуються думки, що рівень довіри формується завдяки рівню життя родини та сімейним традиціям, 12% студентів вважають, що є інші чинники.

Перший варіант відповіді найбільше знайшов підтримку серед 16-річних студентів. Саме 23% студентів такого віку вважають, що рівень довіри студентської молоді формується завдяки засобам масової інформації. Серед тих студентів, які переконані, що рівень довіри студентів формується завдяки соціально-політичній ситуації в Україні, більшість – 18-річна молодь, її частка – 7%. В основному 17-річні студенти вважають, що на рівень довіри впливають інші чинники, їхня частка – 8%.

Серед тих 34% респондентів, які вважають, що рівень довіри молоді формується завдяки засобам масової інформації, є 65% дівчат та 35% хлопців. Другий варіант відповіді, що рівень довіри студентів формується завдяки соціально-політичній ситуації в Україні, обрали 27% респондентів, серед яких 44% – жіночої статі та 56% – чоловічої. Із твердженням, що рівень довіри молоді формується завдяки рівню життя родини та сімейним традиціям, згодні 23% респондентів, серед яких дівчат майже 70% та 30% хлопців відповідно.

Опитування щодо формування рівня довіри студентської молоді показали, що здебільшого студенти вважають, що саме засоби масової інформації формують рівень довіри студентства. Водночас не слід відкидати і той факт, що серед таких респондентів більшість

осіб жіночої статі – 22%. Більшість чоловіків схилиються до того, що рівень довіри студентів формується завдяки соціально-політичній ситуації в Україні, їх частка у цій відповіді найбільша і становить 15%. Можна прогнозувати, що формування рівня довіри студентів мало би відбуватися в стінах рідного коледжу. Адже завданням закладу є не тільки навчання студентів фахових дисциплін, але й підготовка молодих людей до входження в доросле життя із сформованим рівнем довіри до навколишнього середовища.

Висновки з проведеного дослідження.

1. Дослідження показало, що є проблема довіри до державних інституцій (Президент України, суд, прокуратура тощо). До органів влади рівень довіри низький (приблизно 40% респондентів не довіряють взагалі). Можна сказати, що студенти майже не довіряють їм (зокрема, ніхто не висловив підтримку місцевій владі). А як політика може бути ефективною, коли немає підтримки людей? Зрозуміло, що ніяк. Але варто наголосити, що з опитаних студентів 20% молоді довіряє Збройним силам України, серед таких найбільша кількість 16-річних студентів, їх частка становить 55% осіб. До силової структури України рівень довіри достатній, така ситуація склалася завдяки останнім подіям у нашій державі (війна на Сході, Революція Гідності тощо). У студентів формується уявлення, що український воїн – надійний захисник, відданий патріот і людина, для якої честь, свобода і незалежність далеко не порожній звук.

2. Виявлено, що найбільший вплив на формування рівня довіри студентської молоді коледжу ТНЕУ мають ЗМІ (34%), проте інформація, яка надходить до студентів, не завжди є достовірною, тому у їхній свідомості може формуватися негативне, упереджене ставлення до різноманітних організацій, осіб, владних структур, яке не завжди є виправданим. Деяка інформація може бути неправдивою і відштовхнути молодь від участі у громадському житті або може викликати недовіру молоді до судів, окремих груп осіб, місцевої влади тощо. Варто посилити контроль над інформацією, яка спрямовується на студентські кола, надавати їм правдиві факти, а не такі, які вибивають молоду людину з «колії», вводять в оману. Також цей процес здійснюється завдяки суспільно-політичній ситуації в Україні (27%) та рівню життя родини та сімейним традиціям (23%), решта чинників є більш другорядними, на думку студентів коледжу.

За результатами дослідження розроблено низку практичних рекомендацій:

1. Для зростання рівня довіри студентської молоді до місцевої влади рекомендовано сту-

дентів старших курсів коледжу (3–4) залучити до проекту «Студенти для органів місцевого самоврядування». Проект діє у нашому місті з 2009 року, сприяючи підвищенню професійної освіти молоді, отриманню професійного досвіду студентами та залученню молоді до активної участі у житті Тернополя через організацію їхньої роботи в органах місцевого самоврядування. Участь у проекті спонукатиме студентів до активної участі в житті міста, культивуватиме в них бажання працювати на благо його мешканців. Очікується, що така співпраця підвищить рівень довіри до місцевої влади і забезпечить студентам можливість отримати професійний досвід.

2. Для сприяння ефективному співробітництву між студентами, адміністрацією та викладацьким складом коледжу, налагодження зв'язків із міжстудентськими та іншими організаціями в Україні пропонується в межах коледжу ТНЕУ створити «Правничий клуб». Рекомендується використати потенціал коледжу, залучивши до складу клубу викладачів-правників і студентів старших курсів, що навчаються за напрямом «Правознавство». «Правничий клуб» надаватиме безоплатні консультації правової допомоги для молоді та проводитиме правороз'яснювальну роботу серед студентів, ознайомлюючи із новими тенденціями молодіжної політики (можливостями, правами та обов'язками студентів) в Україні та за кордоном. Очікується, що ця пропозиція допоможе студентам коледжу з'ясувати юридичні колізії та вбереже їх від недостовірної інформації, обману та шахраїв, дасть змогу отримати практичний досвід майбутнім юристам та підвищити авторитет коледжу ТНЕУ серед студентів Тернопільщини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Фролов К.Ф. За гранью науки. Наука и религия. Москва, 1988. С. 5–10.
2. Скрипкина Т.П. Система доверительных отношений как условие развития субъектности в онтогенезе. *Психологический журнал*. 2013. Т. 34, № 2. С. 39–49.
3. Эрикссон Э. Идентичность : юность и кризис / пер. с англ.; общ. ред. и предисл. А.В. Толстых. Москва : Прогресс, 1996. С. 147.
4. Татенко В.О. Психологічна реабілітація пересічного суб'єкта політики. *І : незалеж. культурол. часопис*. Львів, 2003. № 30. С. 86–110.
5. Оцінка громадянами діяльності влади, рівень довіри до соціальних інститутів та політиків, електоральні орієнтації громадян (лютий 2020 р.). URL: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-diialnosti-vlady-riven-doviry-do-sotsialnykh-instytutiv-ta-politykiv-elektoralni-orientatsii-gromadian-liutyi-2020r>.